

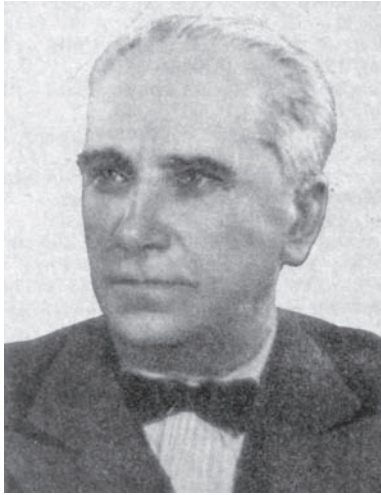
Становлення та розвиток фізіотерапевтичної служби Інституту нейрохірургії

Застосування фізичних факторів зовнішнього середовища в їх природному та преформованому вигляді з лікувальною, реабілітаційною і профілактичною метою сприяє підвищенню опору організму до зовнішніх і внутрішніх впливів, посилює захисні та пристосувальні механізми, сприяє кращим результатам при лікуванні нейрохірургічних хворих.

Історія становлення української фізіотерапевтичної школи тісно пов'язана з історією становлення і розвитку Інституту нейрохірургії. З самого початку його створення невропатологи-фізіотерапевти, плідно співпрацюючи з нейрохірургами, зробили вагомий внесок у справу охорони здоров'я. Інститут нейрохірургії — правонаступник психоневрологічного інституту. Цей заклад було створено 1 серпня 1927 р., коли Народний комісаріат охорони здоров'я затвердив проект реорганізації “4-ї Радянської санаторії” та психоневрологічного кабінету в Київський державний психоневрологічний інститут. Він складався зі стаціонарного відділення, двох фізіотерапевтичних амбулаторних відділень, психоневрологічної поліклініки та клінічних відділів при I робочій лікарні (ім. Жовтневої революції). Стаціонарний та фізіотерапевтичний відділи виникли з “4-ї Радянської санаторії”.

В 1907 р. проф. М.М. Лапинський створив на Бульварно-Кудрявській вулиці водолікувальну амбулаторію з електротерапевтичним кабінетом, з 1912 р. — це приватний заклад на 75 місць із назвою “Бульварно-Кудрявський санаторій”. У 1918 р. після встановлення в Києві Радянської влади власник передав санаторій колективу, залишивши за собою право управління медичною частиною. У цьому ж році проф. М.М. Лапинський емігрував. Протягом 25 років до самої смерті (1947) він був професором кафедри неврології та психіатрії Загребського університету. Його новаторські пошуки призвели до винаходу штучних дозованих хвиль для ванн, гідравлічного, ротаторного, вихрового, проточного, підводного, надводного масажу. Ідеї М.М.Лапинського були широко втілені в практику роботи лікувальних і курортних закладів Німеччини. Створений ним санаторій був переданий російському Червоному Хресту під назвою “3-й Київський госпіталь Р.К.К.”. Але з 20 липня 1920 р. це знову “4-а Радянська санаторія” для внутрішніх і нервових хвороб. У грудні 1921 р. заклад перетворено в госпіталь для тих, хто перехворів на тиф, і приєднано до Сімферопольського госпіталю. З травня 1922 р. “Санаторій” відновив свою роботу. Його об'єднано зі створеним у 1908 р. Інститутом фізичних методів лікування — приватним закладом лікаря І.М. Гарлинського по вулиці Великій Підвальній №4. Нині це міська фізіотерапевтична поліклініка, якій вже понад 90 років.

Відповідно до наказу № 439 від 3 липня 1950 р., який анулював штатний розклад Київського психоневрологічного інституту і затвердив структуру та штатний розклад Київського науково-дослідного нейрохірургічного інституту, було затверджено 7 відділень, серед яких і відділення відновної нейрохірургії та фізіотерапії. Очолив його проф. Олексій Романович Киричинський (1883–1970). У відділенні працювали лікарями: С.М.Фіногенов, М.К.Зорін, М.М.Лоренбаум.

О.Р.Киричинський

Після закінчення в 1912 р. медичного факультету Київського університету Святого Володимира О.Р.Киричинський був залишений ординатором на кафедрі нервових хвороб, яку очолював проф. М.М. Лапинський, і вже тоді проявив особливу увагу до фізичних методів лікування. В 1923 р. Олексій Романович був призначений завідувачем фізіотерапевтичного відділу “4-ї Радянської санаторії”, після її реорганізації — завідувачем фізіотерапевтичного відділу Психоневрологічного інституту. В 1944 р. він організував і очолив кафедру фізіотерапії Інституту удосконалення лікарів. О.Р.Киричинський — засновник вчення про значення рефлексогенних зон шкіри та слизових оболонок при дії на них фізичних факторів. За монографію “Вегетативно-сегментарна фізіотерапія” (1949) йому було присвоєно вчений ступінь доктора медичних наук. О.Р.Киричинський вперше в Радянському Союзі розробив та впровадив у практику метод парафінотерапії, дав наукове обґрунтування застосування цього методу при вогнепальних ураженнях головного мозку. Він впровадив метод азотно-газових ванн типу Цхталтубо у некурортних умовах, розробив методики застосування УВЧ при різних патологіях. Видатний вчений опублікував більше ніж 100 наукових праць у вітчизняній та зарубіжній літературі, в тому числі 6 фундаментальних монографій, був автором ряду статей у Великій медичній енциклопедії. Протягом всього життя О.Р.Киричинський розробляв основну проблему фізіотерапії — наукове обґрунтування застосування фізичних факторів. Він створив сучасну нервово-рефлекторну теорію фізіотерапії, сприяв становленню і розвитку фізіотерапії як науки.

У фізіотерапевтичному відділенні інституту працював також Сергій Миколайович Фіногенов. С.М. Фіногенов (1909–1987) закінчив у 1933 р. І Московський медичний інститут. З 1943 р. працював у Психоневрологічному інституті, одночасно був асистентом, а потім доцентом кафедри фізіотерапії Інституту удосконалення лікарів. С.М.Фіногенов досліджував питання черепно-мозкової травми і травми периферичної нервової системи, клінічної фізіології та фізіотерапії. Ерудований, висококваліфікований клініцист невропатолог-фізіотерапевт, він в 1959 р. захистив докторську дисертацію “Франклінізація та її фізіологічне обґрунтування”. З 1963 р. до 1972 р. Сергій Миколайович був професором і завідувачем кафедри фізіотерапії Інституту удосконалення лікарів.

С.М.Фіногенов

Ординаторами фізіотерапевтичного відділення працювали такі непересічні особистості, як М.К. Зорін та М.М.Лоренбаум.

Зорін Микола Кузьмович (народився у 1889 р.) закінчив у 1916 р. медичний факультет Київського університету Святого Володимира. З 1924 р. — завідувач амбулаторного вечірнього прийому “4-ї Радянської санаторії”, а потім Психоневрологічного інституту. Був асистентом, доцентом кафедри фізіотерапії Інституту удосконалення лікарів. Під час Великої Вітчизняної війни — начальником фізіотерапевтичного відділу військового госпіталю № 408, начальник фізіотерапевтичного відділу Львівського окружного військового гарнізону. Нагороджений медаллю “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”. Основні напрямки наукової діяльності стосувались застосування фізіотерапії у лікуванні бойової травми, значення масажу в спорті та лікувальна фізкультура. Також, Микола Кузьмович працював над питаннями використання природних факторів селища Ворзель як курорту для лікування хворих з патологією нервової системи.

М.К.Зорін

Лоренбаум Маргулія Моїсеївна (народилася у 1898 р.) у 1923 р. закінчила Харківський медичний інститут. З 1936 р. працювала ординатором фізіотерапевтичного відділення Психоневрологічного інституту. З 1941 р. до 1946 р. була начальником фізіотерапевтичного відділення евакогоспіталю № 3332. Нагороджена орденом Червоної Зірки, медалями “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “За перемогу над Японією”. Після демобілізації працювала ординатором фізіотерапевтичного відділення Психоневрологічного, а згодом нейрохірургічного інституту. Наукова діяльність була присвячена питанням фізіологічної дії азотно-газових ванн та їх клінічному застосуванню при гіпертонічній хворобі та захворюваннях суглобів, вивченню зміни поверхневої чутливості при різного типу загальних ваннах. Разом із М.К.Зоріним була переведена на роботу до курортної поліклініки, у зв’язку зі скороченням фонду заробітної плати інституту.

У першому складі фізіотерапевтичного відділення інституту працювали старша медична сестра Надія Олександрівна Імшенецька, медичні сестри Ф.Ф.Анташкова, К.В.Кутузова, М.І.Нонна-Кожедуб, М.Н.Речицька, М.П.Томашина, медичні сестри-масажистки М.В.Дармоустук, Л.С.Давидович, сестра-господарка Л.А.Троїцька, санітарки Т.І.Агеева, Г.Ф.Баньковська, О.П.Зайцева, Т.С.Клокова, В.Л.Осташевська, А.М.Мартинюк, фізіотерапевтичний технік Л.М.Терновий.

Окремо хочеться згадати про медичну сестру Марію Іларіонівну Нонну-Кожедуб, яка працювала у фізіотерапевтичному відділенні Психоневрологічного інституту з 1935 р., деякий час — у курортній поліклініці, загалом в інституті пропрацювала більше ніж 36 років. А також про Ольгу Степанівну Журавльову, яка присвятила 41 рік трудовій діяльності інституту, з них більше ніж 23 роки була у фізіотерапевтичній службі, деякий час працювала старшою медичною сестрою відділення.

Фізіотерапевтичні методи лікування в Інституті нейрохірургії застосовували в комплексному лікуванні хворих. Але багато пацієнтів після врятування їм життя

після тяжких черепно-мозкових травм, проведення нейрохірургічних втручань залишалися з руховими дефектами, порушеннями мови, зору, що призводило до високого ступеня інвалідизації. Саме тому постала нова, надзвичайно важлива проблема — поліпшення якості життя прооперованих хворих. Зусиллями проф. Леоніда Євстахійовича Пелеха була створена перша в Радянському Союзі кафедра реабілітації, яка потім отримала статус Всесоюзного центру реабілітації. Співробітниками кафедри було запроваджено застосування фізіотерапевтичних методів лікування з метою реабілітації нейрохірургічних хворих, як у ранній післяопераційний, так і у віддалений періоди.

Багато зусиль у цьому напрямку доклали доцент кафедри лікар-фізіотерапевт Мирослава Іванівна Семенова, доцент Геннадій Іванович Романов, асистенти Юрій Захарович Феденко, Юрій Данилович Соснов, Василь Михайлович Кириченко, Василь Петрович Божик. На кафедрі деякий час працювали співробітники інституту Ірина Володимирівна Степаненко, Ірина Юріївна Попова та ін. Були захищені кандидатські дисертації співробітниками інституту: Іриною Пилипівною Земською “Консервативні методи зниження спастичності у комплексі медичної реабілітації хворих з руховим церебральним дефектом”, Валентиною Михайлівною Цімейко “Комплексне відновне лікування хворих з порушенням рухових функцій церебрального походження” та Іриною Володимирівною Степаненко “Відновна електростимуляція нервових структур у хворих з порушеннями рухових функцій”. У роботах було обґрунтовано питання застосування фізичних факторів (тепло, холод, імпульсні струми та ін.) у комплексі лікування нейрохірургічних хворих.

Активна та пасивна електростимуляція м'язів кінцівок, а також електроміостимуляція за допомогою електрод-валика дистальних відділів кінцівок для відновлення рухів пальців, електроміостимуляція глотки внутрішніми та зовнішніми електродами, електростимуляція сечового міхура та кишечника, мімічних м'язів обличчя та зовнішніх м'язів очного яблука — ось неповний перелік різноманітного використання електричного струму в імпульсному режимі у хворих з метою відновлення порушених функцій. Широко використовувалась лікувальна фізкультура. Багато уваги цьому питанню приділяв доц. Аркадій Андрійович Овчаренко. Була створена і введена в дію монорельсова дорога для навчання акту ходіння хворих з парезами та парापарезами. В інституті в повному обсязі почали використовувати природні та преформовані фізичні фактори з реабілітаційною метою у нейрохірургічних хворих. Лікарями фізіотерапевтами в цей час працювали Ірина Володимирівна Степаненко, Євгенія Василівна Бертенєва.

У 1988 р. фізіотерапевтична служба інституту з кабінету фізіотерапії знову перетворена на фізіотерапевтичне відділення. Очолила його Валентина Миколаївна Жданова. Наукове керівництво відділення здійснює чл.-кор. АМН України, лауреат Державної премії, засл. діяч науки і техніки, д-р мед. наук, проф. Віталій Іванович Цимбалюк.

У відділенні працюють чотири лікарі-фізіотерапевти: з 1988 р. — лікарі вищої категорії Галина Іванівна Богомаз та Анна Петрівна Хорошун, з 1990 р. — Олена Юріївна Грабарчук, з 2004 р. — лікар-інтерн Олена Володимирівна Трибель. Старшою медичною сестрою була Ніна Миколаївна Вахата, а з 1991 р. — Валентина Миколаївна Калініна. У відділенні працюють медичні сестери П.Д.Безфамільна,

Співробітники фізіотерапевтичного відділення. 2001 рік.

С.М.Жевнерович, В.М.Журавльова, А.Є.Нічик, О.Є.Радзієвська, Н.В.Нечипоренко, Л.І.Новаковська, Т.А.Урупкова, І.Є.Паніна, масажисти М.Л.Барченко, В.М.Богачук, О.С.Демидюк, З.Г.Карданова, О.В.Куденчук, Р.Є.Пархоменко, А.М.Цимбал, інструктор лікувальної фізкультури М.Д.Сутковий, сестра-господарка Л.М.Кубишина, санітарки Л.М.Бойко, Л.М.Коваленко, Н.П.Пирятинська, Л.І.Роздобудько. Хочеться добрим словом згадати Павла Спиридоновича Цулая, який пропрацював масажистом в інституті 23 роки, та медичну сестру Тамару Василівну Борисенко, яка працювала понад 15 років.

Фізіотерапевтичні процедури хворі отримують як у палатах клінік, де вони лікуються, так і на базі фізіотерапевтичного відділення. В клініках і реанімаційних відділеннях проводяться різні види електростимуляцій (кінцівок, глотки, сечового міхура та кишечника), електрофорези лікарських речовин, ультрафіолетове опромінення, відпускаються інгаляції лікарських речовин та відварів відхаркувальних трав, масаж кінцівок, спини та грудної клітини. На базі фізіотерапевтичного відділення відпускаються процедури на стаціонарній апаратурі. Проводиться електростимуляція м'язів глотки внутрішньоглотковим електродом, ультразвукова терапія та фонофорези різних медичних препаратів, УВЧ та СВЧ-терапія, дарсонвалізація, лазеротерапія гелій-неоновим та інфрачервоним лазерами в постійному та імпульсному режимах, магнітолазеротерапія. Лікарями відділення проводиться електростимуляція м'язів при невритах лицевого нерва, електростимуляція зовнішніх м'язів очного яблука та верхньої повіки при окорухових порушеннях, обумовлених дисфункцією III, IV, VI черепних нервів, електростимуляція зорових нервів у комплексному лікуванні атрофії зорових нервів. Було отримано авторське

свідоцтво “Спосіб лікування окорухових порушень”, у якому вперше запропоновано застосовувати ультразвукову терапію в імпульсному режимі, з наступною електростимуляцією окорухових м’язів у комплексному лікуванні окорухових порушень у нейрохірургічних і неврологічних хворих. Проблеми відновного лікування окорухових порушень були висвітлені в кандидатській дисертації В.М.Жданової “Відновне лікування окорухових порушень судинного та травматичного генезу у нейрохірургічних хворих” (2000).

У 2001 р. отримано деклараційний Патент України “Спосіб оцінки якості життя хворих із внутрішньомозковими пухлинами півкуль великого мозку”, який дав можливість у більш повному обсязі оцінити якість життя хворих нейроонкологічного профілю. У 2004 р. отримано деклараційний Патент України “Спосіб лікування неврити лицевого нерва”, в якому було обґрунтовано застосування фонофорезу біологічноактивних речовин серії “Біотроф” у комплексному лікуванні хворих з невротіями лицевого нерва різного генезу.

Фізіотерапевтичне лікування проводиться як хворим, що перебувають на стаціонарному лікуванні в клініках інституту, так і амбулаторним хворим. Амбулаторне лікування проводиться в основному хворим з порушеннями рухомості кінцівок, обумовлених парезами та паралічами, порушеннями рухомості очного яблука та атрофіями зорових нервів, з невротіями лицевого нерва, з больовими синдромами.

Усього у відділенні на сьогодні відпускається близько 30 видів фізіотерапевтичних процедур. Працює зал лікувальної фізкультури, де крім тренажерів функціонує монорельсова дорога. У масажних кабінетах проводяться різні види масажу.

Все це дозволяє стверджувати, що фізіотерапевтичне відділення як складова частина інституту сприяє вирішенню одного з найважливіших завдань сучасної нейрохірургії — поліпшенню якості життя нейрохірургічних і неврологічних хворих.

*Автори висловлюють щирі подяку
проф. Тарасу Михайловичу Сергієнку,
доценту В’ячеславу Олексійовичу Парамончику
(кафедра реабілітації, фізіотерапії та курортології КМАПО),
працівникам відділу кадрів та архіву Інституту нейрохірургії
за допомогу у підготовці матеріалів*